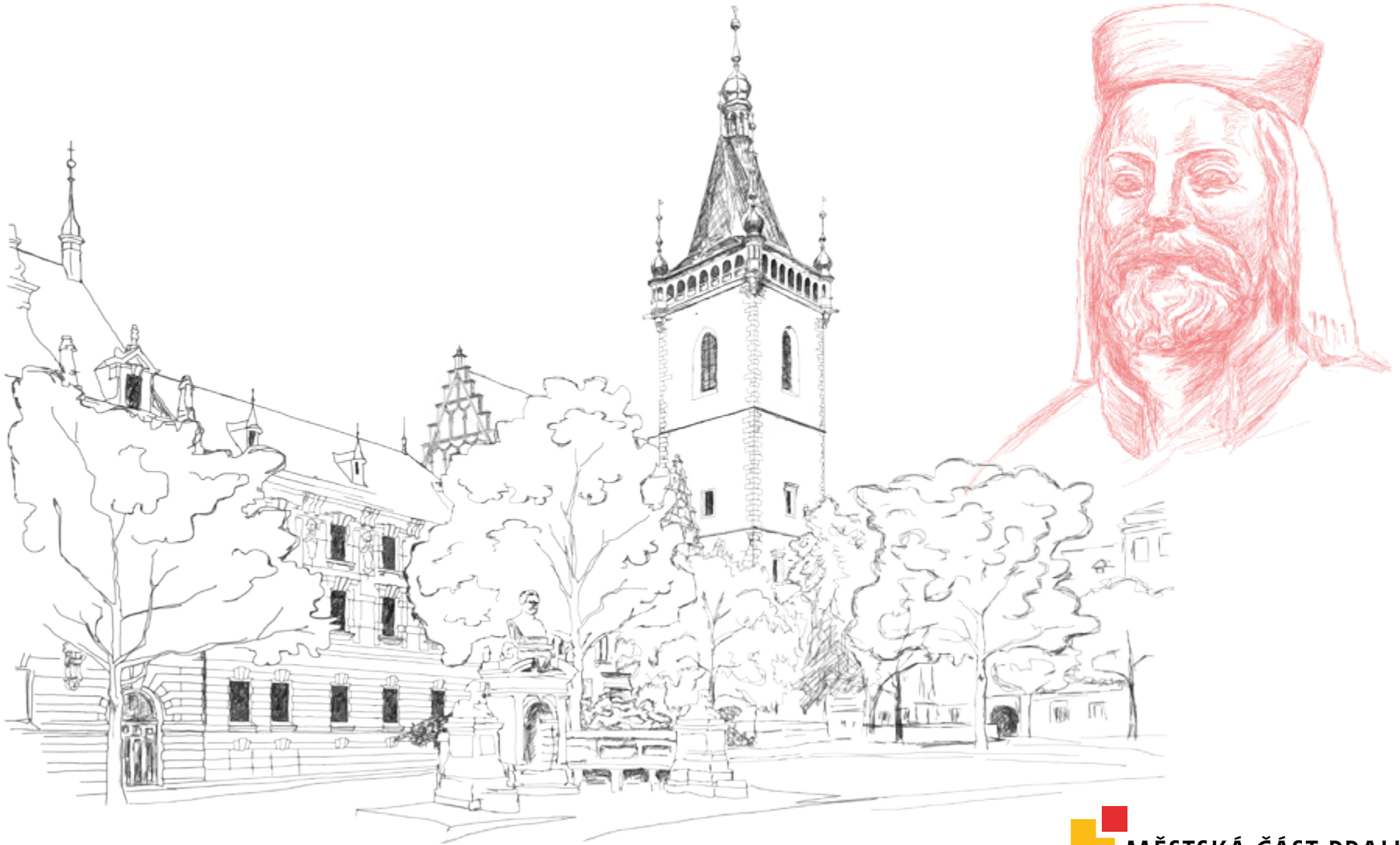


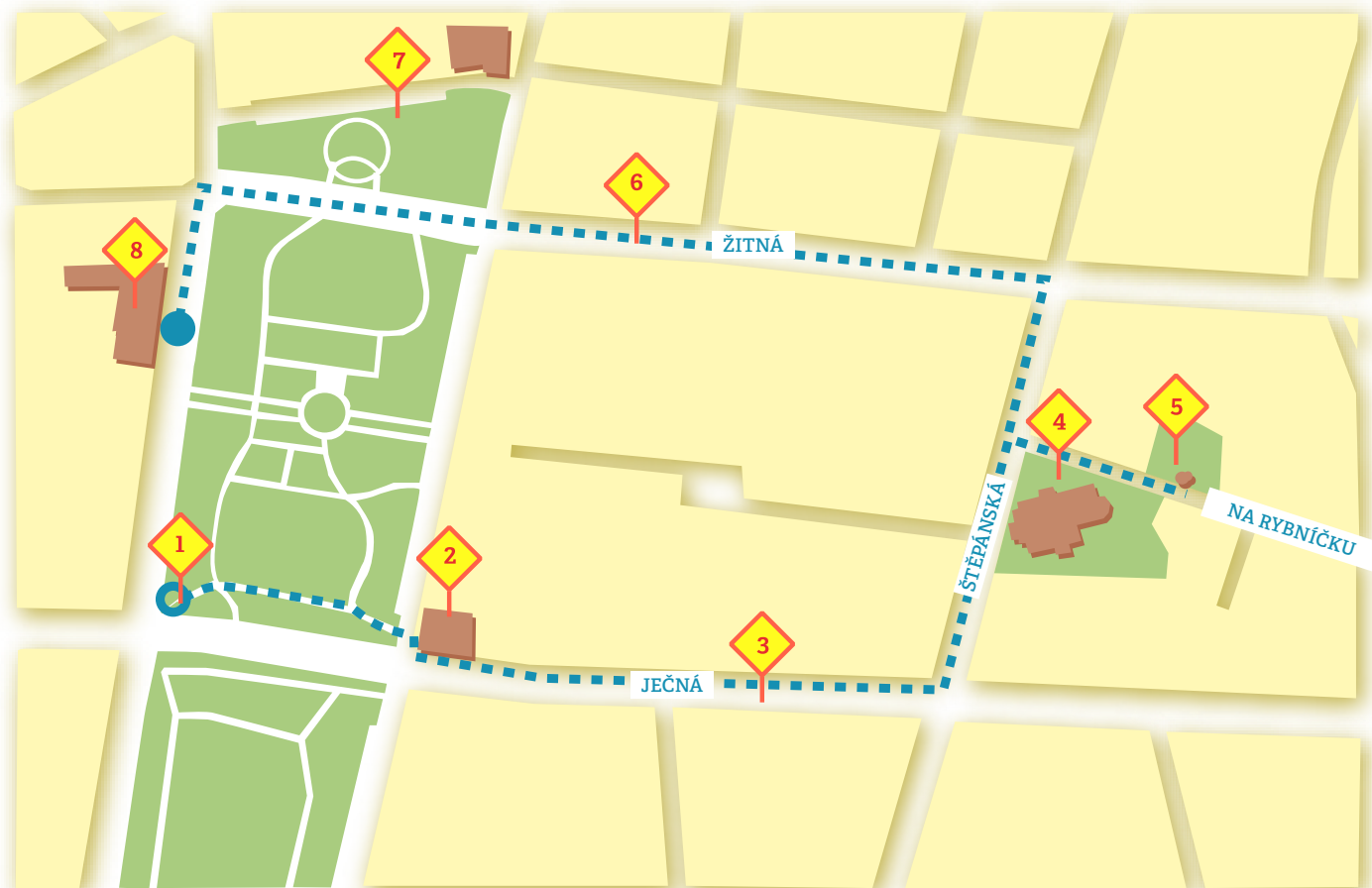
NAUČNÉ STEZKY PO PRAZE 2

Po stopách Karla IV. v Praze 2 – Karlovo náměstí a okolí



Po stopách Karla IV. v Praze 2

– Karlovo náměstí a okolí



VYSVĚTLIVKY

- trasa naučné stezky
- začátek trasy
- konec trasy
- číslo zastavení

ÚVOD

Zveme Vás na procházku po Karlově náměstí a okolních ulicích, které vznikly v době výstavby Nového Města pražského v polovině 14. století, a nyní spadají do městské části Praha 2. Naším cílem je odpovědět na otázku, jak Karlovo náměstí a jeho okolí vypadalo v době Otce vlasti, a porovnat je s dnešním stavem. Protože z doby Karla IV. se nedochovaly žádné mapy ani vyobrazení, srovnáváme jednotlivé objekty se zobrazením na tzv. Sadelerově prospektu z roku 1606. Zároveň se porozhlédneme, jak si Karla IV. v této části Prahy 2 připomínáme.

Trasa stezky začíná i končí u stanice metra Karlovo náměstí.

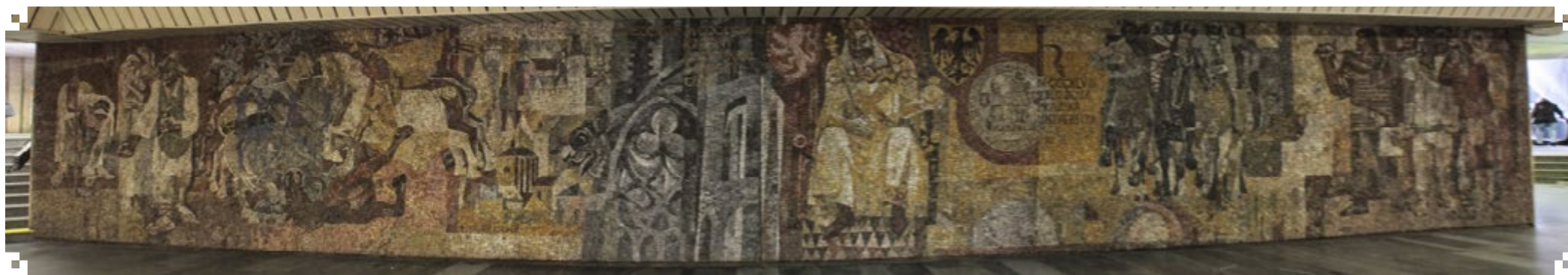


Obr. 1 – fotografie Karla IV. na mozaice v podchodu metra

1 MOZAIKA V PODCHODU METRA

V podchodu stanice metra Karlovo náměstí (výstup směrem na Karlovo náměstí) se nachází kamenná mozaika s názvem Doba panování Karla IV., dílo akademického malíře Radomíra Koláře (1924 – 1993) z roku 1985. Na rozsáhlé mozaice je zcela vlevo patrná postava ženy pracující na poli, matky s dítětem a rolníka rozsévajícího zrno. Následuje výjev s rytíři na koních, který má zobrazovat středověké mocenské zápasy. Za rytíři objevíme v horní části mozaiky siluetu Novoměstské radnice, která odkazuje na založení Nového Města pražského. Pod ní je obrys nikdy nedokončeného, Karlem IV. založeného chrámu Panny Marie Sněžné. V pásu žlutých kamínků pod tímto chrámem najdeme nápis R. KOLÁŘ a rok vzniku mozaiky 1985. Prvky gotické architektury jako lomené oblouky, fiály, chrličce a kružby v oknech symbolizují výstavbu

katedrály sv. Víta na Pražském hradě. Uprostřed mozaiky vidíme sedící postavu Karla IV. s korunou na hlavě a jablkem v jedné a žezlem v druhé ruce, a nápis: MCCCXLVI – MCCCLXXVIII KAREL IV. ČESKÝ KRÁL A ŘÍMSKÝ CÍSAŘ. Letopočty psané římskými číslicemi vyjadřují dobu panování Karla IV. (1346 – 1378). Napravo od Karla IV. je pečetidlo Karlovy university a nápis upomínající na její založení v roce 1348. Jezdci na koních symbolizují rozvoj diplomacie za vlády Karla IV. Pod pečetidlem a jezdci na koních se nachází kamenný most, který nechal Karel IV. vybudovat na místě dřívějšího mostu zničeného povodní, a který je dodnes jednou z nejdůležitějších pražských památek. Cožpak si někdo dokáže představit Prahu bez Karlova mostu? Zcela napravo je skupina řemeslníků, předzvěst husitského revolučního hnutí, které je s Novým Městem pražským nerozlučně spjato.



Obr. 2 – Mozaika Doba panování Karla IV. v podchodu stanice metra Karlovo náměstí

KARLOVO NÁMĚSTÍ A KAPLE BOŽÍHO TĚLA

Z podchodu metra vyjdeme směrem na I. P. Pavlova – Vršovice – Flora, vystoupáme po 10 schodech a vydáme se doleva podle směrovky na polikliniku a Ječnou ulici. Po jezdících schodech vyjedeme na Karlovo náměstí - největší náměstí v Praze s celkovou rozlohou přes 80 000 m².

Karel IV. nechal na Novém Městě pražském založit tři náměstí, která byla vzájemně propojena přímými ulicemi. Toto propojení zůstalo zachováno dodnes. Nejmenší náměstí bylo určeno pro trh s pícninami (Senný trh, dnes Senovážné náměstí), větší

pro trh s koňmi (Koňský trh, dnes Václavské náměstí). Obě tato náměstí leží na území Prahy 1. Do katastru Prahy 2 spadá tzv. Tržiště velké, teprve od roku 1848 zvané Karlovo náměstí. Po smrti Karla IV. se začal používat název Dobytčí trh, protože s dobytčím se tu skutečně obchodovalo. V jiných evropských městech se tyto trhy pořádaly za městskými hradbami, ale v Čechách bylo zvykem mít koňské a dobytčí trhy ve městě. Dále se na tomto náměstí prodávalo obilí a dřevěné uhlí, které potřebovali kováři a další profese. Od roku 1372 se na polovině náměstí směrem ke klášteru Na Slovanech prodávaly výrobky ze dřeva. Za Karla IV. mělo náměstí jen mírně zpevněný nedlážděný povrch z udusané hlíny. Dnešní park byl zalo-

žen zhruba 500 let po smrti Karla IV. Karel IV. si vymohl u papeže nový pražský církevní svátek, svátek Svátého kopí a hřebů Páně. Slavil se od roku 1354, jedenkrát ročně, v pátek po první velikonoční neděli. V tento den se z dřevěné věže ukazovaly říšské korunovační klenoty a vzácné relikvie, které měl Karel IV. v držení jako císař římský, například kopí sv. Longina, hřeby, části Kristova roucha, trny z Kristovy koruny. Při této příležitosti sem přicházely davy poutníků ze široka daleka. Kronikář zmiňuje, že v roce 1369 dorazilo na 100 000 poutníků. Rozlehlý prostor byl zapotřebí kvůli jejich bezpečnosti. Dřevěná věž stávala uprostřed Karlova náměstí, nejspíš zhruba tam, kde dnes sviští auta

a řinčí tramvaje. Nedlouho po smrti Karla IV. (1382) byla na místě věže postavena kaple Božího Těla, která pak po 400 let tvořila pozoruhodnou dominantu náměstí. Architektura kaple Božího Těla byla úplně jiná, než jsme u gotických staveb z té doby v Čechách zvyklí, naprosto jedinečná. Kaple byla zbourána v roce 1791 a kameny z ní byly použity ke dláždění ulic. Kdybychom chtěli vidět stavbu podobnou kapli Božího Těla, museli bychom cestovat až do německého Trevíru (Trier), a navštívit kostel Panny Marie (Liebfrauenkirche), zapsaný na Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.



Obr. 3 – Karlovo náměstí na Sadelerově prospektu (1606)



Obr. 4 – Detail kaple Božího Těla na Sadelerově prospektu (1606)

2 DŮM U KAMENNÉHO STOLU

Pokračujeme do Ječné ulice. Na rohu Karlova náměstí a Ječné si všimneme domu U Kamenného stolu (Karlovo náměstí 550/35). V době Karla IV. zde skutečně stával kamenný stůl, dva metry dlouhá kamenná deska, která sloužila k tomu, čemu dnes říkáme peněžní a bankovní transakce. Nejenže se tu platil poplatek za místo a procenta z prodeje, ale středověcí směnárníci zde také ověřovali hodnotu mincí a „přepočítávali kurs“. Podobné desky bývaly i na jiných pražských tržištích.



Obr. 5 – Dům U Kamenného stolu

Dům v dnešní podobě byl postaven zhruba 530 let po smrti Karla IV. Na nároží domu je osazeno domovní znamení od Jaroslava Horejce.



Obr. 6 – Domovní znamení na nároží domu U Kamenného stolu

3 JEČNÁ ULICE

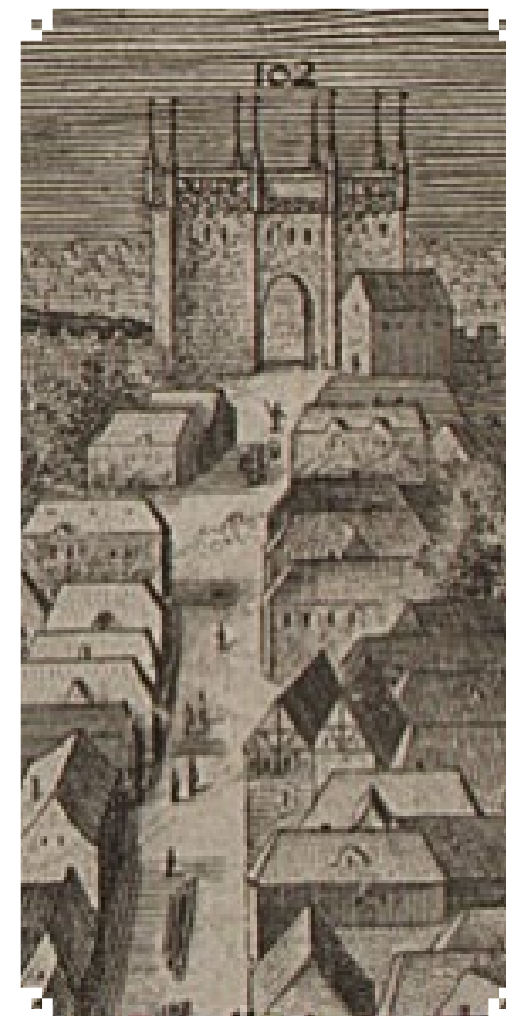
V době Karla IV. byla Ječná jednou z nejširších a nejrušnějších ulic, s nadsázkou můžeme říci, že to byla taková Karlova magistrála. Obchodovalo se v ní s kozami, ovce a prasaty, takže je jasné, proč se nazývala také Svinský trh nebo Svinská ulice. Pro tento druh obchodu byla při zakládání Nového Města pražského vybrána údajně proto, že v ní fouká příznivý vítr, který rychle odvane nepříjemný zápach z města ven. Pohlédneme-li Ječnou ulicí nahoru, spatříme na horizontu dvě věže kostela svaté Ludmily na Náměstí Míru.



Obr. 7 – Ječná ulice

Kdybychom totéž udělali poté, co byly v roce 1350 za Karla IV. dokončeny hradby Nového Města pražského, upoutala by naši pozornost

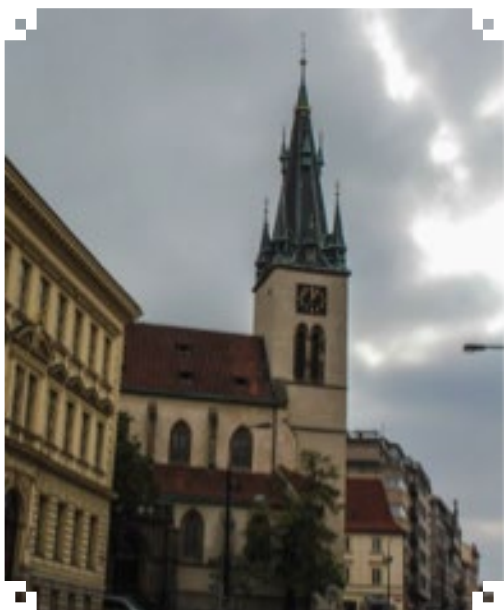
rovněž velmi dominantní stavba - tím směrem bychom viděli bránu svatého Jana. Stála však o něco blíže k nám, na dnešním náměstí I. P. Pavlova, a vypadala jako malá pevnost, což je dobře vidět na výřezu ze Sadelerova prospektu.



Obr. 8 – Ječná ulice s branou sv. Jana na Sadelerově prospektu (1606)

4 KOSTEL SV. ŠTĚPÁNA

Projdeme kolem tramvajové zastávky Štěpánská a na první křižovatce zahneme doleva do Štěpánské ulice. Je to jedna z nejstarších novoměstských ulic, vyměřená už v roce 1348, ačkoliv svoje nynější pojmenování získala natrvalo až mnohem později. Byla to důležitá komunikace, protože na jejím dolním konci ležel Koňský trh (dnes Václavské náměstí). Kostel sv. Štěpána založil Karel IV. v roce 1351 a kompletně dokončen byl v roce 1401, kdy byla dostavěna věž. Jedná se o farní chrám, Karel IV. u něj nezakládal žádný klášter. Kostelu daroval ostatky sv. Štěpána a také kámen, kterým byl tento světec ukamenován.



Obr. 9 – Kostel sv. Štěpána



Obr. 10 – Kostel sv. Štěpána na Sadelerově prospektu (1606)

Kostel byl regotizován Josefem Mockerem. Mohutná čtyřhranná věž uprostřed průčelí je zakončena novogotickou helmicí a ozdobena korunou, která připomíná, že kostel založil Karel IV.

V kostele se konají pravidelně bohoslužby.



Obr. 11 – novogotická helmice od Josefa Mockera

Za kostelem, kde je dnes příjemný parčík, se dříve rozkládal hřbitov. Jednalo se o hřbitov velmi významný, protože na něm byla rozhozena prst z Jeruzaléma. Pohřbívali se zde také poutníci, kteří v Praze zemřeli během každoročního vystavování říšských klenotů a svatých ostatků.

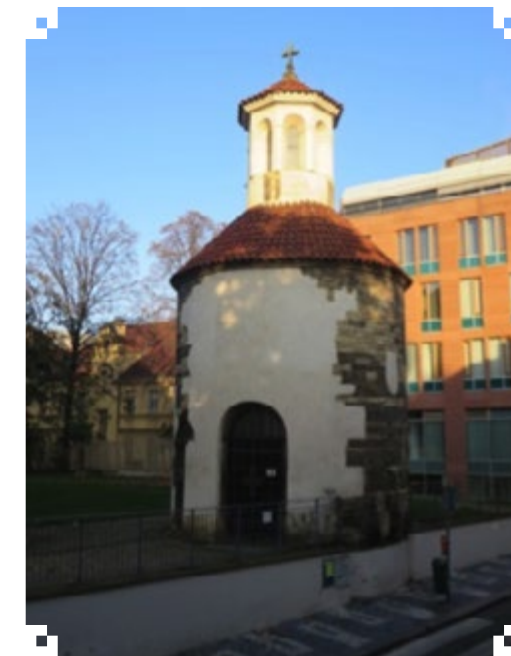


Obr. 12 – parčík na místě bývalého hřbitova

5 ROTUNDA SV. LONGINA

Od zábradlí nad ulicí Na Rybníčku je pěkný výhled na rotundu sv. Longina, která tu stojí už od 12. století a původně byla zasvěcena sv. Štěpánovi. V těchto místech se ještě před založením Nového Města pražského rozkládala prastará osada Rybník, kterou Karel IV. zahrnul do svého nově budovaného města.

Poté, co byl postaven kostel sv. Štěpána, získala rotunda své dnešní zasvěcení svatému Longinovi.



Obr. 13 – rotunda sv. Longina – pozůstatek prastaré osady Rybník

O ZALOŽENÍ NOVÉHO MĚSTA PRAŽSKÉHO

Během této krátké trasy jsme už měli možnost vidět, jak velkoryse Karel IV. naplánoval výstavbu náměstí a ulic v této části Nového Města pražského. Jak náměstí, tak ulice Ječná a Štěpánská od dob Otce vlasti prakticky nezměnily svoje rozměry. Panovník totiž na vlastní kůži zažil výstavbu nových měst a nejspíše se chtěl vyvarovat všech chyb, které s sebou nese živelná a neplánovaná výstavba. Proto byla předem vyloučena jakákoliv improvizace. Vše bylo umístěno a dimenzováno tak, aby co nejlépe plnilo svou funkci.

U Starého Města pražského, Malé Strany ani Hradčan nevíme, kdy přesně vznikly. Jedině u Nového Města pražského to víme naprosto jistě. 3. 4. 1347 ohlásil Karel IV. listinou Starému Městu pražskému úmysl založit Nové Město a současně znovu potvrdil staroměstská privilegia a právo svobodného průchodu Novým Městem. 8. 3. 1348 vydal Majestát Karla IV., základní právní akt Nového Města pražského. Současně s ním vydal téhož dne další listinu obsahující různé doplňující pokyny. V zakládacích dokumentech přesně stanovil podmínky pro budování nového města. Byly přísné, ale na druhé straně vyvážené různými úlevami pro nové obyvatele. Stavby měly být dokončeny do 18 měsíců od

data přidělení pozemku. Kdo nedodržel termín nebo porušil stavební předpisy, byl potrestán. Obyvatelé byli na 12 let osvobozeni od daní, avšak museli stavět kvalitně a z ne-spalného materiálu. Zároveň měla být na Nové Město pražské až na nezbytné výjimky ze Starého Města přestěhována hlučná a zapáchající řemesla - sladovníci, pivovarníci, koláři, kovotepci, pasíři, nožíři, zbrojíři, kováři, jircháři (zpracovávali kůži), brašnáři, soukeníci, barvíři. Karel IV. zároveň výslovně stanovil, že se na Nové Město pražské smějí stěhovat i židé. Pozoruhodné je i to, že noví usedlíci dostali od Karla IV. pozemky přiděleny do plného vlastnictví a neměli vůči králi žádné další závazky.

Z Majestátu ze dne 8. 3. 1348 vyplývá, že Nové Město má mít stejná privilegia jako Staré Město. Pro výstavbu Nového Města to v praxi znamenalo, že stavebníci si stejně jako staroměstští mohli zdarma nalámat a vzít stavební kámen a vápenec nebo nakopat hlínu a písek v kterémkoliv lomu nebo pískovně do vzdálenosti asi 11 kilometrů od novoměstských hradeb. Platilo se pouze za práci.

Už 26. 3. 1348 položil Karel IV. osobně základní kámen Nového Města – byl to kámen do hradeb u Vyšehradu, protože hradby tehdy symbolizovaly celé město. První stavební místa se přidělovala už v dubnu 1348 a hned poté se Nové Město pražské proměnilo v jedno velké staveniště. Obdivuhodná je rychlost stavby. Za dva roky byly hotové hradby, v letech 1348 až 1351 bylo postaveno 650 nových domů. Nebudeme přehánět, když budeme tvrdit, že ve středověku nebylo z hlediska urbanistické koncepce a rychlosti výstavby s Novým Městem pražským srovnatelného nic v celé Evropě.

Dům z doby Karla IV. si v Praze 2 bohužel ukázat nemůžeme. Existují pouze rekonstrukce, protože živá stavební činnost – ať už v té části Nového Města pražského, která nyní spadá do katastru Prahy 1, nebo v okolí Karlova náměstí – nadzemní podlaží úplně setřela. Pokud bychom si chtěli udělat představu o typu domů z doby Karla IV., museli bychom jet do Budapešti a navštívit Budín. Syn Karla IV. Zikmund si v Budíně nechal vystavět nové královské sídlo. Severně od něj byla nově postavena nebo přestavěna řada domů. Jejich podstatná část se uchovala v původní gotické podobě do dnešních dnů. Předpokládá se, že stejné domy byly v té době i na Novém Městě.

6 ŽITNÁ ULICE

Od kostela sv. Štěpána pokračujeme Štěpánskou ulicí směrem dolů a zahhneme doleva do Žitné ulice. Tato ulice dostala své jméno podle toho, že se v ní v době Karla IV. obchodovalo se žitem, proto byla založena jako nezvykle široká komunikace, která dodnes vyhovuje hustému provozu.

7 NOVOMĚSTSKÁ RADNICE A „SLANEČKOVÁ BOUDA“

Žitnou ulicí dojdeme zpět na Karlovo náměstí. Na nároží se zde vypíná věž Novoměstské radnice, kterou však Karel IV. v této podobě nikdy nespatriřil, protože křídlo radnice směrem do Karlova náměstí v době Karla IV. ještě nestálo. Zato v místech pomníku Vítězslava Háška bychom tehdy našli první novoměstský „obchodní dům“. 24. 10. 1367 udělil Karel IV. Novému Městu kromě práva pořádat tři dny v týdnu trh s obilím, dobyt看kem a drůbeží a třikrát za rok trh s uhlím, také právo skladu a prodeje slaných ryb. K tomuto účelu vznikla budova zvaná lidově Slanečková bouda, ve které se skladovaly a prodávaly mořské ryby. Byla zbořena v roce 1863.



Obr. 14 – Slanečková bouda před Novoměstskou radnicí na Sadelerově prospektu (1606). Přímá ulice nad Slanečkovou boudou je dnešní Žitná.



Obr. 15 – Karlovo náměstí čp. 288/17

8 DŮM Č.P. 288/17

Bližíme se k poslednímu bodu naší trasy. Naproti zastávce tramvaje Odborů stojí dům s neorenesanční fasádou, čp. 288/17. Na nástěnné malbě ve 3. a 4. patře je zde zobrazena alegorická postava Čechie, korunuující slávu vlasti. Statná žena má nad sebou korunu a pod sebou českého lva.

Nalevo od ní stojí Karel IV. s listinou v ruce a obloukem mostu za svou levou nohou. Pozorný pozorovatel nalezne mezi okny také znaky zemí Koruny české.



Obr. 16 – Karel IV. na průčelí domu čp. 288/17

Pohledem na toto idylické ztvárnění Otce vlasti naše dnešní trasa končí. Ke vstupu do vestibulu stanice metra Karlovo náměstí je to jen pár kroků.

Praha, 1998

MIKA, Zdeněk a kolektiv: Dějiny
Prahy v datech.

Panorama, Praha 1989

SYNECKÝ, Jakub: Nové Město praž-
ské

(přednáška pronesená 6. 4. 2014 v di-
vadle Kámen)

Universum. Všeobecná encyklope-
die.

POUŽITÁ LITERATURA:

BEČKOVÁ, Kateřina: Zmizelá Praha.
Nové Město.

Schola Ludus – Pragensia, Praha
1998

BRONCOVÁ, Dagmar: Praha 2 kří-
žem krážem.

MILPO MEDIA s.r.o., Praha 2007

LAŠŤOVKA, Marek – LEDVINKA,
Václav a kol.: Pražský uličník
(Encyklopedie názvů pražských ve-
řejných prostranství), 1. díl,
Libri, Praha 1997

LAŠŤOVKA, Marek – LEDVINKA,
Václav a kol.: Pražský uličník
(Encyklopedie názvů pražských ve-
řejných prostranství), 2. díl,
Libri, Praha 1998

LÍBAL, Dobroslav – LÍBAL, Patrik:
Architektonické proměny Prahy
v jedenácti stoletích.
Praha-evropské město kultury roku
2000, o.p.s. Praha 2000

LORENC, Vilém: Nové Město praž-
ské.

SNTL, Praha 1973

MENDELOVÁ Jaroslava a kolektiv:
Nové Město pražské 1348 – 1784.
Archiv hlavního města Prahy a Mu-
zeum hlavního města Prahy,

POUŽITÁ LITERATURA:

BEČKOVÁ, Kateřina: Zmizelá Praha. Nové Město.
Schola Ludus – Pragensia, Praha 1998

BRONCOVÁ, Dagmar: Praha 2 křížem krážem.
MILPO MEDIA s.r.o., Praha 2007

LAŠŤOVKA, Marek – LEDVINKA, Václav a kol.: Pražský uličník
(Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství), 1. díl,
Libri, Praha 1997

LAŠŤOVKA, Marek – LEDVINKA, Václav a kol.: Pražský uličník
(Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství), 2. díl,
Libri, Praha 1998

LÍBAL, Dobroslav – LÍBAL, Patrik: Architektonické proměny Prahy v jedenácti stoletích.
Praha-evropské město kultury roku 2000, o.p.s. Praha 2000

LORENC, Vilém: Nové Město pražské.
SNTL, Praha 1973

MENDELOVÁ Jaroslava a kolektiv: Nové Město pražské 1348 – 1784.
Archiv hlavního města Prahy a Muzeum hlavního města Prahy,
Praha, 1998

MIKA, Zdeněk a kolektiv: Dějiny Prahy v datech.
Panorama, Praha 1989

SYNECKÝ, Jakub: Nové Město pražské
(přednáška pronesená 6. 4. 2014 v divadle Kámen)

Universum. Všeobecná encyklopedie.

Výběr a popis trasy: Petra Martínková

Foto: Petra Martínková a mAtouš

Historické pohledy pocházejí ze sbírky grafiky Archivu hl. m. Prahy.

Philipp Van den Bossche – Johannes Wechter,
PRAGA, panorama Prahy z výšin nad Smíchovem,
1606 – mědiryt, lept.

Vydal: Aegidius Sadeler 1606 (1. vydání).

*Grafický list G 18 – Nové Město a G 19 – Karlov, Podskalí
byl reprodukován na základě dohody o povolení reprodukce
a udělení jednorázového reprodukčního práva čj. MHMP 1491570/2014 ze dne 22. října 2014.*

Grafická úprava: MATURUS, o. p. s.